

Dokumentation

Ett sätt att utveckla eleven

FÖRFATTARE: ALF PETTERSSON OCH IDA JOHANSSON

ARTIKEL NUMMER 12/2010

Denna artikel har 30 mars 2011 accepterats för publicering i Skolportens numrerade artikelserie för utvecklingsarbete i skolan av Nacka kommuns läsgrupp med Björn Söderqvist fil. dr. samt rektor, Nacka kommun, som gruppens ordförande.

Fri kopieringsrätt i ickekommersiellt syfte för kompetensutveckling eller undervisnings i skolan och förskolan under förutsättning att författarens namn, artikelns titel och källa:

Skolportens artikelserie anges. I övrigt gäller copyright för författaren och Skolporten AB gemensamt.

Denna artikel är publicerad i Skolportens nättidskrift Undervisning & Lärande.
<http://www.skolporten.com/U&L>

Aktuell metodbok med författaranvisningar: http://www.skolporten.com/U&L_Metodbok

Vill du också skriva en utvecklingsartikel? Maila till info@skolporten.com

Abstract

Centrumskolan i Nacka är en skola för elever i behov av särskilt stöd där eleverna har en relativt negativ syn på skolan och skolarbetet. Personalen på Centrumskolan har utvecklat dokument som en hjälp för eleverna att förändra synen på skolan, öka elevernas självförtroende och deras sociala kompetens. Via dokumentationen får eleverna och deras föräldrar ett ökat inflytande över elevens skolsituation. Genom deltagande observation och utvärderingar med föräldrar och elever drar artikelförfattarna slutsatsen att dokumentationen uppfyller sitt syfte.

Alf Pettersson är Ma/Sl/Tk-lärare.

E-post: alf.pettersson@nacka.se

Ida Johansson är Sv/So-lärare.

E-post: ida.k.johansson@nacka.se

Båda är lärare på Centrumskolan Björknäs i Nacka kommun.

Innehållsförteckning

1. Inledning och syften.....	5
1.1 Inledning	5
1.2 Syften.....	6
2. Metod	6
3. Huvuddel.....	6
3.1 Daganteckningar	6
3.2 Belöningsystem	7
3.3 Utvecklingssamtal.....	7
3.4 Uppföljning och utvärdering av terminen.....	9
4. Resultat och diskussion.....	10
Referenser	12

1. Inledning och syften

1.1 Inledning

Centrumskolan Björknäs i Nacka är en skola för ungdomar som är i behov av särskilt stöd där eleverna erbjuds individanpassad undervisning i mindre grupp. Skolans uppdrag är att erbjuda en anpassad studiegång till elever som inte kan få sina behov tillgodosedda i sin hemskola. Med hemskola menas den skola där eleven haft sin undervisning tidigare. Centrumskolans övergripande målsättning är att stödja elevernas utveckling så att en återgång till den vanliga skolan blir möjlig. Skolans fyra pedagoger undervisar i matematik, svenska, engelska, so-ämnen, idrott, hem- och konsumentkunskap, teknik och slöjd. Övriga ämnen erbjuds eleven på Björknässkolan som är en F-9-skola i Nacka, Centrumskolan ingår i Björknässkolans rektorsområde. Skolan har idag plats för mellan tio och tolv elever där antalet elever kan bero på elevgruppens sammansättning och antalet personal.

Ungdomarna är mellan 12 och 16 år och kommer från skolor där de mer eller mindre har misslyckats. Hög frånvaro, koncentrationssvårigheter, social problematik eller inlärnings-svårigheter kan vara anledningar till en placering på Centrumskolan och många av eleverna har också diagnosen ADHD. Enligt Myndigheten för skolutveckling verkar det för den vanliga skolan vara beteendeproblematik som är svårast att hantera. Problembeteendet blir en utmaning som kräver ett gemensamt ansvarstagande och den samlade kunskapen kring fastlagda mål är det som blir mest betydelsefull (Myndigheten för skolutveckling, 2005). Där blir Centrumskolans dokumentation ett verkningsfullt verktyg för att komma till rätta med elevernas beteendeproblematik.

När en elev börjar på Centrumskolan skriver hemskola och eventuellt socialtjänst, ett uppdrag som ska genomsyra arbetet med ungdomarna. Centrumskolan begär också en pedagogisk dokumentation av hemskolan, men den kan ofta vara ganska bristfällig. Därför får Centrumskolans personal ofta börja med att göra en egen pedagogisk kartläggning av eleven tillsammans med eleven, föräldrarna och eventuellt genom CLS (Centrum för läs- och skrivutveckling) samt genom kompletterande samtal med hemskolan. I vissa fall behövs komplettering från olika medicinska, psykologiska och sociala utredningar (Skolverket, e.d.). En pedagogisk kartläggning bör göras för att ta reda på hur eleven fungerar socialt och kunskapsmässigt i förhållande till de krav som ställs i skolmiljön (Hellström, 2008).

För att på bästa sätt kunna följa varje elevs utveckling under skolgången dokumenterar skolans pedagoger elevernas utveckling varje dag. Personalen skriver tillsammans dag-anteckningar som sedan kan användas som grund inför utvecklingssamtalen. Vid varje lektion bedöms elevens ankomst, arbetsinsats och uppförande. Dessa bedömningar kan sedan användas under utvecklingssamtal för att visa för elev och föräldrar hur en vecka har sett ut i skolan. Under utvecklingssamtalet upprättas ett åtgärdsprogram tillsammans med elever och föräldrar.

I slutet av varje termin skriver skolan en utvärdering som skickas till föräldrar och eventuell kontakt inom socialtjänsten. Utvärderingen fungerar som en sammanfattning över hur elevens skolgång har sett ut under terminen.

1.2 Syften

Med denna artikel vill vi, artikelförfattarna, beskriva Centrumskolans dokumentation och hur den påverkar eleverna på ett positivt sätt. Vidare så är syftet med artikeln att beskriva hur eleverna genom dokumentation kan få ett större ansvar för att nå kunskapsmålen och öka sin sociala kompetens, få en större tilltro till vuxna och andra elever, samt få en bättre självbild och ett större självförtroende.

2. Metod

Metoden består i huvudsak av deltagande observation i samband med det dagliga arbetet på Centrumskolan, i diskussioner i personalgruppen, under studiedagar, genom utvärderingar från föräldrar och elever samt genom litteraturstudier. Deltagande observation kan innebära att man ingår i en grupp och följer gruppens arbete genom att lyssna, ställa frågor och genom observation. Deltagande observation kan lätt bli subjektiv men många fördelar finns då man kan följa förändringar över tid (Bell, 2006).

Metoden liknar beskrivningen av aktionsforskning. Aktionsforskning är ett angreppssätt och rör sig inte om någon metod eller teknik. Forskningen utförs av praktiker som vill förändra och förbättra verksamheten under tiden (Bell, 2006). Aktionsforskning går ut på att genomföra, reflektera, revidera planer och genomföra på nytt och kan beskrivas som en spiral där delarna i en process hakar i varandra (Göteborgs universitet, 2009).

3. Huvuddel

Här beskrivs de olika delar av dokumentation som används på Centrumskolan.

3.1 Daganteckningar

I samband med att skoldagen slutat och eleverna gått hem sätter sig personalen och skriver daganteckningar om varje elev. Anteckningarna kan handla om hur elevens skoldag sett ut, om eleven kommit i tid, hur eleven uppfört sig, hur arbetsinsatsen sett ut och om eleven haft några möten i eller utanför skolan.

Daganteckningarna skrivs för att personalen på skolan ska kunna se mönster i elevens beteende och om eleven satt något i system genom sitt uppträdande eller beteende.

Anteckningarna kan sedan användas som en grund inför utvecklingssamtalet och kan ge en överblick över hur elevens situation förändrats från det senaste utvecklingssamtalet.

Daganteckningsmötet, som hålls varje dag, kan dessutom fungera som ett forum för personal som arbetar på skolan. Under mötet finns möjlighet till reflektion och diskussion angående saker som elever sagt eller gjort. Det kan till exempel handla om att elever försökt spela ut de vuxna mot varandra. Diskussioner om förhållningssätt och bemötande är nödvändiga och givande för personalens fortsatta utveckling. När detta möte är avslutat skall all personal känna att de kan lämna arbetet för dagen.

3.2 Belöningssystem

På Centrumskolan används ett belöningssystem där varje undervisande lärare efter varje lektionspass gör en bedömning av tidspassning, uppförande och arbetsinsats. Läraren klistrar upp gröna och gula pluppar på ett schema som finns vid elevens arbetsplats. Tio gröna pluppar ger en guldstjärna, som i sin tur har ett värde på cirka två kronor. Under den sista lektionen i veckan räknar eleven själv ihop hur många gröna pluppar som samlats ihop och hur många stjärnor som ska sättas upp vid elevens plats. När en elev samlat ihop ett visst antal guldstjärnor ges möjlighet att välja någon aktivitet som ska utföras tillsammans med någon i personalgruppen och eventuellt någon annan elev under skoltid. Aktiviteter som eleverna brukar välja kan till exempel vara biobesök, bad eller bowling.

Belöningssystemet kan användas under utvecklingssamtalen för att tydligt visa eleven och föräldrarna hur prestationerna sett ut under veckan. Eleverna kan använda plupparna och stjärnorna som motivation till att arbeta under lektionstiden, hålla tiderna och ha ett acceptabelt uppträdande mot sin omgivning. Att plupparna har olika färg gör det extra tydligt för eleverna hur läraren uppfattat elevens insats under lektionen. Upplever eleverna att de pluppar personalen satt inte stämmer, inleds ofta en diskussion där både elev och lärare kan ge sina versioner av vad som inträffat. Belöningssystemet gör eleverna delaktiga och medvetna om sina egna insatser och uppförande under lektionspassen.

3.3 Utvecklingssamtal

Ett tätt samarbete med föräldrar är nödvändigt, telefonkontakt hålls ibland flera gånger om dagen och utvecklingssamtal hålls minst var tredje vecka. Ett åtgärdsprogram upprättas då tillsammans med elev och föräldrar. Syftet med åtgärdsprogrammen är att göra en planering och utvärdering av de åtgärder som ska utgå från elevens behov, där både långsiktiga och kortsiktiga mål är av stor vikt. I processen med skrivandet av åtgärdsprogrammet bör eleven själv ha en stor roll när det gäller att få fram skolsvårigheterna samt vid utformningen och genomförandet av programmet. Elevens starka sidor bildar utgångspunkt för det fortsatta arbetet med åtgärdsprogrammet och därmed kan elevens självuppfattning och självtillit stärkas (Skolverket, 2001a).

Utvecklingssamtalen på Centrumskolan hålls, som tidigare nämnts, minst var tredje vecka men elever kan av olika anledningar ha möten oftare under vissa perioder. Inför varje möte påminns eleven om mötestiden och ges också möjlighet att påverka innehållet i dagordningen. För att elever och föräldrar ska känna sig välkomna och väl bemötta serveras alltid fika under mötet och oftast är det eleven själv som bakat. Inför utvecklingssamtalen skriver alla lärare ett dokument där elevens ämnesutveckling och sociala utveckling beskrivs, även belönings-systemet och daganteckningarna används som underlag. Mötet hålls av elevens mentor och ytterligare en lärare där den ena är samtalsledare och den andra fungerar som protokollförare. Vid svåra samtal kan personalen då få stöd av varandra.

Det är viktigt att elever och föräldrar känner sig delaktiga och kan påverka mötet och skolgången och därför följs samma dagordning vid varje möte. Följande punkter går igenom under mötet:

- föregående protokoll
- nuläget
- ämnesgenomgång
- utvärdering av tidigare åtgärder
- kortsiktiga och långsiktiga mål
- nya åtgärder
- övrigt

Föregående protokoll

Föregående protokoll går igenom för att elev och föräldrar ska godkänna dokumentet och skrivs därefter under. Föräldrarnas och elevens underskrifter efterfrågas och kan ses som en bekräftelse på delaktighet i de föreslagna målen och åtgärderna. Tanken är att föräldrarnas och elevens roll ska stärkas i skolsituationen (Skolverket, 2001a). Det föregående protokollet används också för att kortsiktiga mål och åtgärder enkelt ska kunna utvärderas och utifrån det kan nya mål och åtgärder skrivas.

Nuläget

Under nuläget kan elevens trivsel, närvaro, sociala situation och arbetsinsats diskuteras. Eleven och föräldrarna ges stor möjlighet att ge sin bild av situationen och skolan ger sin bild. Utifrån nuläget diskuteras framtida mål och åtgärder.

Ämnesgenomgång

Inför varje möte har varje lärare skrivit om elevens kunskap och arbetsinsats för att ge eleven och föräldrarna en överblick om elevens utveckling. Att eleven och föräldrarna är insatta i hur utvecklingen ser ut, är nödvändig för att nya mål och riktlinjer ska kunna fastställas och för att de ska kännas meningsfulla för eleven. Studier visar att elever kan uppfatta svårigheter

eller fungerande insatser på andra sätt än vad vuxna kan göra. För att insatserna i skolan ska bli verkningsfulla är det viktigt att både problemformulering och insatser utgår från elevens aktiva deltagande och perspektiv (Skolverket, 2001a).

Utvärdering av tidigare åtgärder

Vid varje möte görs en utvärdering och uppföljning av de åtgärder som bestämts under föregående möte. Utifrån utvärderingen sätts nya mål upp och nya åtgärder bestäms.

Kortsiktiga och långsiktiga mål

Skolan försöker tillsammans med elever och föräldrar sätta upp både sociala mål och kunskapsmål som är både av kortsiktig och långsiktig karaktär. De långsiktiga sociala målen skrivs ofta av hemskolan i form av ett uppdrag. Det kan handla om att eleven ska kunna fungera i en grupp med andra elever och vuxna, bättre kunna ta motgångar, hitta sätt att hantera sin ilska, närvara i skolan samt kunna lyssna på andra. Exempel på vardagsnära, kortsiktiga sociala mål kan vara att eleven ska ta en paus och gå ut, vara på sin plats och inte störa andra. Målen kan se olika ut beroende på hur långt eleven har kommit i sin utveckling. Exempel på långsiktiga kunskapsmål kan vara att eleven ska nå godkänt i svenska, matematik och engelska i år 9 och de kortsiktiga målen kan innebära att eleven ska arbeta 15 minuter per lektion samt ta eget ansvar och våga be om hjälp.

Nya åtgärder

Nya åtgärder skrivs för att eleven ska kunna nå sina mål. Målen ska vara tydligt formulerade och vem som ska ansvara ska bestämmas. Det är viktigt att målen och åtgärderna utgår ifrån elevens behov och delaktighet. Elever som saknar fullständiga betyg när de lämnar grundskolan har ofta inte varit delaktiga när åtgärdsprogram har skrivits (Skolverket, 2001b).

Övrigt

Om lärare, elev eller förälder har något övrigt att ta upp görs det innan tidpunkt för nästa möte bestäms. Utvecklingssamtalsprotokollet renskrivs och skrivs ut för att användas vid nästa möte.

3.4 Uppföljning och utvärdering av terminen

En gång per termin skrivs ett dokument som kallas terminsutvärdering. Utvärderingarna skrivs och undertecknas i slutet av terminen gemensamt av lärarna och skickas alltid hem till förälder, elev och till eventuell kontakt hos socialtjänsten. Elev, förälder och eventuellt andra samarbetspartners som till exempel hemskola och socialtjänst kallas till ett utvärderingsmöte där en utvärdering av elevens termin på skolan görs. Elev och förälder ges då möjlighet att ge sina synpunkter på dokumentet och korrigeringar kan göras. Terminsutvärderingen kopplas

samman med det uppdrag som hemskola och socialtjänst skrivit i samband med att eleven började på Centrumskolan. Utvärderingen är en sammanfattning av hur terminen sett ut och som underlag används protokoll från utvecklingssamtal, belöningssystem och daganteckningar. Innehållet i utvärderingen följer en given struktur.

- Uppdrag – Uppdraget är kärnan i arbetet med respektive elev. Hemskola och socialtjänst beskriver vad eleven behöver arbeta med under sin tid på Centrumskolan.
- Social utveckling – I den sociala utvecklingen utvärderas hur elevens sociala utveckling sett ut. Det kan bland annat handla om elevens förmåga att samspela med vuxna och andra elever, hur eleven trivs och vilka starka och mindre starka sidor eleven visat.
- Närvaro – Elevens närvaro, sena ankomster, deltagande under aktiviteter som skolan anordnat och praoperiod beskrivs.
- Ämnesgenomgång – I ämnesgenomgången redogör ansvarig pedagog för hur elevens kunskapsinhämtning utvecklats under terminen, vilka kunskapsmål eleven har nått, vilka starka och mindre starka sidor eleven haft i kunskapsinhämtningen och vilket material som använts i undervisningen. Här tas även upp vilken undervisningsmetod som fungerat bäst och hur elevens arbetsinsats varit under terminen samt om eleven nått målen för årskursen.
- Stöd och insatser – I stöd och insatser redovisas om elev och förälder haft någon form av stöd eller insats i eller vid sidan av skolan. Det kan handla om att eleven behövt någon utredning, till exempel dyslexiutredning. Det kan även handla om kontakt med socialtjänst, familjeverksamhet eller liknande stöd/insats.
- Familjesamarbete – Under familjesamarbetet redovisas de tillfällen då möten hållits samt hur samarbetet med familjen fungerat.

Terminsutvärderingarna kan användas vid byte av skola, övergång till gymnasieskola, som underlag till utvecklingssamtal följande termin och som underlag till socialtjänsten i de fall kontakt finns (Skolverket, 2001a).

4. Resultat och diskussion

Resultat som kan ses av elevernas sociala utveckling och kunskapsmålsuppfyllelse är att den ökar ju bättre och ju mer genomarbetad dokumentation som upprättas samt om täta möten hålls då de långsiktiga målen bryts ner i kortsiktiga konkreta och vardagsnära mål. Viktigt är också upprättande av åtgärder och uppföljning av dessa vid kommande möten samt att elever och föräldrar känner sig delaktiga i processen. Belöningssystemet är en form av förstärkning där eleverna själva kan mobilisera motivation och på egen hand styra sitt beteende för att nå uppställda mål. Elever med ADHD blir hjälpta av yttre och påtagliga belöningar (Hellström, e.d.).

Aktionsforskning och intervjuer med elever och föräldrar har gjorts samt uppföljning av

de åtgärdsprogram som skrivits. Eleverna klarar av att få betyg i högre grad, får en ökad självinsikt och större självförtroende när det här arbetssättet använts. Elevernas ansvar för skolarbetet ökar när de får hjälp att bryta ner målen till mindre konkreta delar.

Dokumentationen blir ett medel där samtalen redovisas och de deltagande kommer överens. Att dokumentet är levande har stor betydelse för hela arbetet i skolan. Varje mål och åtgärd följs upp för att ge en tydlighet till elev, föräldrar och personal. Dokumentationen fungerar som en sammanfattning för att kunna ge en helhetsbild av skolsituationen.

Granlund och Steenson hävdar att åtgärdsprogram påverkar arbetsrutiner och upplevt inflytande över åtgärder men menar att effekten blir störst på föräldra- och personalnivå. I de fall där åtgärdsprogram används utförs ett mer strukturerat åtgärdsarbete, speciellt om åtgärdsprogrammen används som återkopplingsinstrument. Används åtgärdsprogrammet för att diskutera typ av mål och vilka mål som sätts kan det påverka kvaliteten i arbetet (Granlund & Steenson, 1999).

Ett annat resultat av en strukturerad dokumentation är att de elever som tidigare haft en hög frånvaro och många sena ankomster, i större utsträckning blir hjälpta. För eleverna är det nödvändigt med goda rutiner och direkta insatser för att följa upp frånvaron (Skolverket, 2010).

Från att flera elever har haft en ganska dålig erfarenhet av möten i skolan, blir engagemanget och intresset större när mötena är tydligt strukturerade. Att lärarna försöker lyfta fram elevens utvecklingsmöjligheter och starka sidor blir avgörande för hur elevens medverkan under mötet ser ut. Under mötets gång är det då viktigt att ha en positiv och förtrolig ton på det som ska avhandlas. Över tid blir elevernas och föräldrarnas aktiva deltagande en förutsättning för att mål ska kunna sättas upp och nås.

För att ytterligare stärka eleverna finns det en del utvecklingsområden. Att göra dokumenten ännu tydligare och mer strukturerade, utveckla belöningssystemet där eleverna kan få en daglig återkoppling. Ett ökat samarbete med socialtjänsten genom större delaktighet i de fall där kontakt finns och där vår dokumentation får en större betydelse, vore önskvärt, liksom en bättre övergång mellan skolor och skolformer där dokumentationen blir en hjälp till fortsatt arbete med elevens måluppfyllelse.

Referenser

- Bell, J. (2006). *Introduktion till forskningsmetodik*. Studentlitteratur
- Granlund, M. & Steenson, A-L. (1999). *Klasslärare och konsulenter arbetar tillsammans – en studie av samarbetsformer, beslutsprocess och tillfredsställelse med service*. Stockholm, Stiftelsen ALA
- Göteborgs universitet (2009). *Om aktionsforskning*. [http://www.ufn.gu.se/samverkan / vara_verktyg/aktionsforskning/](http://www.ufn.gu.se/samverkan/vara_verktyg/aktionsforskning/)
- Hellström, A. (2008). *Barn/elever med ADHD*. [http://www.attention.riks.se/images/stories/ dokument/ADHD_Barn_elever_rad_till_pedagoger.pdf](http://www.attention.riks.se/images/stories/dokument/ADHD_Barn_elever_rad_till_pedagoger.pdf) (2011-02-28)
- Hellström, A. (Ej daterad). *Att undervisa och pedagogiskt bemöta barn/elever med ADHD*. [http://system. itura.se/wcm_stuff/documents/%7BEB74CBCE-B633-46C4-9F91-29AB158D507C%7D.pdf](http://system.itura.se/wcm_stuff/documents/%7BEB74CBCE-B633-46C4-9F91-29AB158D507C%7D.pdf)
- Myndigheten för skolutveckling (2005). *Elever som behöver stöd men får för lite*. Liber Skolverket. (Ej daterad). *Kartläggning av åtgärdsprogram och särskilt stöd i grundskola*. <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1162>
- Skolverket (2001a). *Att arbeta med särskilt stöd med hjälp av åtgärdsprogram*. Liber
- Skolverket (2001b). *Utan fullständiga betyg*. Liber
- Skolverket (2010). *Skolfrånvaro och vägen tillbaka*. Fritzes

